

3.0 Marginer i toppfotball – Artikkel 2: Valg med ball (Carlsen, K.H. 2023)

“Behind every kick of the ball there has to be a thought” (Dennis Bergkamp).

“I mitt gale sinn ønsket jeg alltid å skyte fra langt hold. Om den gikk inn, herlig! Hvis ikke, kunne de i hvert fall ikke kontre på oss” (Gheorghe Hagi om målet han scoret mot Colombia i VM 1994 fra 40 meter, Rosu 2018, s. 23).

1.0 Innledning og oppsummering

Dette er egentlig den andre artikkelen i triologien om valg i fotball, selv om jeg skrev denne til slutt. Valg er nært knyttet til individuell taktikk og det mange kaller taktiske ferdigheter. Spillere foretar bevisste eller ubevisste valg hele tiden, og de kan deles inn i valg med ball offensivt, valg uten ball offensivt, og valg uten ball defensivt (Bergo et al. 2002; Carlsen 2016 & 2017b). Ved å lese denne artikkelen får du innsikt i hva valg med ball er, et forslag på hvordan vi kan analysere valg med ball, et utvalg konkrete ferdigheter relatert til valg med ball, og forståelsen av at det foreligger relativt store ferdighetsmarginer blant verdens beste fotballspillere.

Tidligere undersøkelser indikerer at det er mulig å redusere et stort antall mål mot ved at spillerne lærer bedre valg uten ball defensivt (Carlsen 2017a, 2019 & 2021a). Det er også ut til å eksistere store marginer når det gjelder å foreta gode valg uten ball offensivt, og gode valg uten ball defensivt synes å være avgjørende for å skape målsjanser og score mål (Carlsen 2016 & 2021b). Hovdefokuset i denne artikkelen er en generell/overordnet analyse av antall gode/riktige, nøytrale (enkle/trygge) og dårlige/feil valg med ball. Valg med ball handler om hva ballfører/førsteangriper (1A) velger å gjøre når han/hun har ballen. Valget henger sammen med teknisk utførelse (Carlsen 2016), og derfor tok jeg med teknisk utførelse i deler av analysen. I tillegg analyserte jeg 16 konkrete ferdigheter relatert til valg med ball. En del av disse ferdighetene henger sammen, og noen vil sikker betrakte dem som samme ferdighet.

Data fra 12 kamper og over 2400 situasjoner ble analysert med bruk av kampanalyse som metode. Hovedfunnene er at spillere foretar mest nøytrale og gode/riktige valg med ball. Over 90 % av alle valg med ball var nøytrale eller gode/riktige, og en større andel nøytrale valg (54 %) enn gode/riktige valg (38 %). Samtidig er det relativ stor margin når det gjelder å unngå dårlige/feil valg. Dette gjelder både generelt og for de konkrete ferdigheter relatert til valg med ball. Blant annet gjorde lagene i snitt 42 dårlige/feil valg med ball i per omgang. Resultatene av

analysen indikerer derfor at selv spillere på internasjonalt toppnivå kan dra fordeler av å øve/trene mer målrettet på konkrete ferdigheter knyttet til valg med ball.

2.0 *Hvordan kan vi analysere valg med ball?*

I samsvar med sentral teori om temaet er det mulig å argumentere for at valg med ball kan analyseres ut fra om valget bidrar til å skape en bedre, dårligere eller nøytral/samme spillsituasjon for eget lag enn forrige spillsituasjon, og ut fra spillets ide om å score mål (Bergo et al. 2002; Carlsen 2016 & 2017b). Det vil si en spillsituasjon med økt sannsynlighet for å få en avslutning, skape en målsjanse eller score (Carlsen 2017b). Dette forutsetter som regel å skape og utnytte gjennombrudd og ubalanse (ibid). Spillerens valg synliggjøres gjennom spillerens handling/atferd, og er det vi kan observere. Handlingen kan brytes ned i valg og teknisk utførelse for å presisere hvilke ferdigheter som er mest avgjørende, og gjøre det enklere å forske på konkrete ferdigheter (Carlsen 2016). Denne kunnskapen danner grunnlaget for å øve/trene mest mulig effektivt. I denne artikkelen tar jeg utgangspunkt i at gode/riktige valg med ball er;

- Å skape avslutning, målsjanse eller scoring. I noen tilfeller kan en avslutning være dårlig/feil valg, for eksempel om en medspiller er i en bedre posisjon eller skudd fra langt hold.
- Å skape farlige gjennombrudd og ubalanse. Gjennombrudd forbi første presseledd eller forbi et ledd på kant kan derfor registreres som et nøytralt valg.
- Å spille seg fram til en gunstig innleggsituasjon. Det forutsetter at det er medspillere som truer rom i motstanderens 16m og at det er mulig å nå fram til dem med innlegget. I slike situasjoner registreres innlegget som et godt/riktig valg selv om det ender med balltap.
- Å spille seg ut av en vanskelig situasjon slik at laget får kontroll på ballen og kan diktere det videre spillet. Dette gjelder spesielt rett etter en ballerobring/ballvinning.
- Å velge beste alternativ. Dette er mest aktuelt for de konkrete ferdighetene innenfor kategorien valg med ball. Hva som er det beste alternativet i en gitt spillsituasjon vil også påvirkes av trenerens fotballfilosofi, lagets spillestil og kampens klima.
- Å få motstanderen til å løpe mest mulig, for eksempel en hurtig spillvending.
- Å skaffe seg dødball (corner, frispark og straffe) på øvre 1/3, eller å få dødball (alle typer) i en trang/vanskelig situasjon.

I tillegg kan et godt forsøk på pasning, dribling eller avslutning, samt en lang klarering, langt oppspill som går rett til motstanderen, avslutning fra langt hold, drøyning og å spille ballen ut av banen være gode valg i visse situasjoner (Carlsen 2017b). Derfor trenger ikke balltap alltid å være et dårlig/feil valg med ball, men som regel vil balltap enten skyldes et dårlig/feil valg

og/eller dårlig/upresis teknisk utførelse (ibid). Gode valg med ball er også avhengig av hva medspillere gjør uten ball, og hvor hardt press det er fra motstanderen. For at et langt oppspill skal være et godt valg med ball kreves det at det er medspillere som truer rom foran ballfører. Det betyr lav risiko med ball i kombinasjon med høy risiko uten ball (Olsen 2001 & 2011).

Å vurdere om et valg med ball er godt/riktig forutsetter også at vi tar hensyn til tid, rom og sted på banen. Et gjennombrudd nærmere motstanderens mål har større potensial for å skape mål, målsjanse eller avslutning enn et gjennombrudd på egen banehalvdel. Det samme gjelder ved et gjennombrudd til medspiller i mellomrommet. Potensialet er større når spilleren som mottar ballen er rettvendt og/eller uten press, enn om han/hun er feilvendt og/eller under hardt press.

For å forenkle analysen registreres kun sluttproduktet av valget. Det vil i de aller fleste tilfeller si innlegg, pasning, avslutning, avklaring, balltap eller en dødball. En spiller kan foreta flere valg med ballen i samme sekvens, for eksempel først drible og så spille pasning. I en slik sekvens kan han/hun for eksempel først forebedre spillsituasjonen for så å skape en dårligere spillsituasjon. Ender vedkommende opp i ca samme spillsituasjon som før han/hun utfordret, registreres valget som et nøytralt valg. For å redusere kompleksiteten i analysen ekskluderte jeg igangsetting fra dødball, situasjoner hvor en spiller får frispark og 50-50 dueller. Sistnevnte gjelder både i lufta og langs bakken. ”Nødløsninger”, for eksempel å hindre et hjørnespark, ble også utelukket.

Dårlige/feil valg med ball vil si å utnytte en spillsituasjon slik at laget i angrep reduserer sannsynligheten for å oppnå et effektivt angrep (avslutning, målsjanse og mål), inkludert de fleste balltap (Carlsen 2017b). Valg med ball som verken er gode eller dårlige kan kategoriseres som nøytrale valg. Det vil stor sett si å spille ballen til en ledig medspiller i støtte, på tvers eller framover i nærrom, og uten at laget i angrep forbedrer spillsituasjonen for eget lag. Laget oppnår dermed ikke en fordel utover å holde ballen i laget, og eventuelt få motstanderen til å forflytte seg litt. Imidlertid kan det i noen situasjoner også være en fordel, og dermed et godt valg. Det gjelder for eksempel når et lag ønsker å trykke en ledelse (ibid).

Når det gjelder hver enkelt av de konkrete ferdighetene knyttet til valg med ball har jeg forsøkt å operasjonalisere de så nøyaktig som mulig, men av hensyn til omfanget presenteres ikke de her. En konkret ferdigheter vil for eksempel si valget mellom å avklare eller å få kontroll på ballen. I henhold til den overordnede analysen (gode/riktige, nøytrale og dårlige/feil valg) kan gode/riktige valg med ball for en konkret ferdighet registreres som et nøytralt valg, eller til og

med som et dårlig/feil valg. Det vil si at spillsituasjonen ble ikke bedre, men det var det beste valget i den situasjonen. Dette kan for eksempel være å utfordre i en 1 mot 1 situasjon, men så vender førsteangriper/ballfører (1A) tilbake og spiller støtte, eller mister ballen. Det var riktig å utfordre siden gevinsten kunne bli stor uten særlig risiko, men 1A endte opp med balltap eller i ca samme situasjon som før han/hun utfordret. På samme måte kan et dårlig/feil valg for en konkret ferdighet registreres som et nøytralt valg i den overordnede analysen. For eksempel å spille på tvers når man har et godt løp i bakrom. Noen vil kanskje argumentere for at dette virker litt ulogisk, men min erfaring tilsier at dette medførte høyest validitet. Vi må også huske på at undersøkelsen tar utgangspunkt i fotball på høy ferdighetsnivå senior. I aldersbestemt fotball, spesielt for barn og sosiale ungdomslag, kan nøytrale valg med ball betraktes som gode valg siden spillere her ofte bruker lang tid og prøver på for vanskelige løsninger. Til slutt må det understrekes at delmålet/kravet ikke nødvendigvis må være 100 % gode/riktige valg med ball. Mål oppstår også etter det som i utgangspunktet kan oppattes som et dårlig/feil valg med ball.

3.0 Metode

Jeg benyttet indirekte kampanalyse som metode (se Brackenridge & Alderson 1983; Carlsen 2000 & 2016; Larsen 1992 & 1997; Larsen, Olsen & Semb 1996; Olsen & Larsen 1997). Det vil si at jeg analyserte kamper fra et kampopptak slik at det var mulig å se samme situasjon flere ganger. Totalt inneholder analysen 2451 situasjoner fra 12 fotballkamper for menn senior på internasjonalt toppnivå. Antall usikre observasjoner totalt var 75, og det utgjør 3 % av observasjonene. Noen av funnene i undersøkelsen bygger på analyse fra flere kamper, mens andre funn baserer seg på analyse av 1-2 kamper. De kan derfor betraktes som case studier.

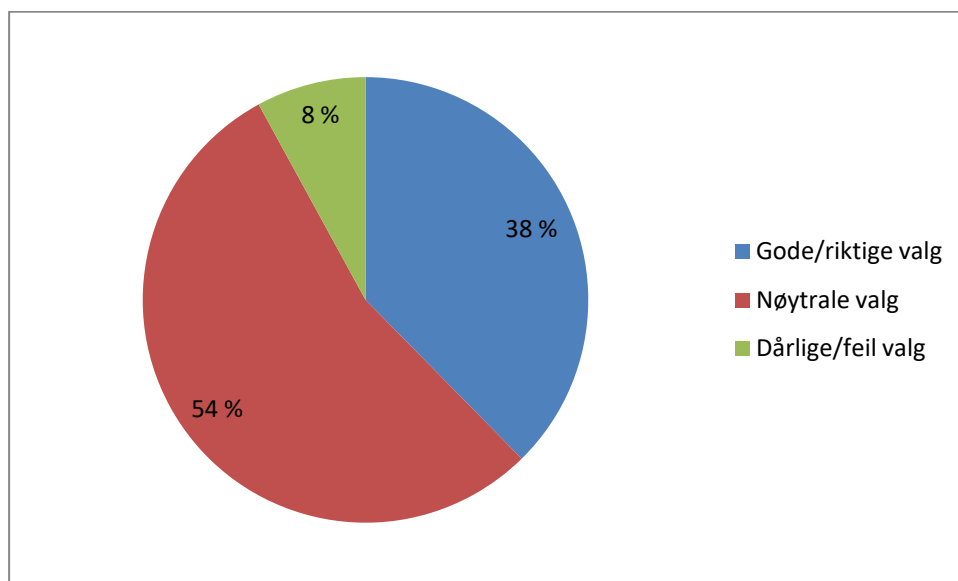
Kampene er valgt litt tilfeldig ut fra kvaliteten på kampen, tidspunkt og at de ble vist på en av mine TV kanaler. Stort sett er det kamper fra VM 2022 og Champions League, men også noen fra Serie A og La Liga. At jeg endte opp med å analysere relativt få kamper skyldes at dette var en vanskelig og omfattende undersøkelse. Følgelig ville det tatt for mye tid å foreta en analyse av et stort antall tilfeldig valgte kamper. Ved å undersøke mange ferdigheter i få kamper får vi oversikt over hvilke ferdigheter som synes å være mest avgjørende på internasjonalt toppnivå i fotball. Ulempen er at resultatene kan skyldes tilfeldigheter. Av den grunn er det behov for flere analyser. Uansett bidrar denne undersøkelsen forhåpentligvis til at vi får mer kunnskap om hvilke ferdigheter lag og spillere bør prioritere for å vinne flere fotballkamper.

4.0 Resultat og diskusjon

4.1 Overordnet analyse av valg med ball og tilhørende teknisk utførelse

Tabell nr. 1: Antall gode/riktige, nøytrale og dårlige/feil valg med ball fra den overordnede analysen, samt tilhørende dårlig/upresis teknisk utførelse. Analysen er fra 1.omgang i Champions League kampen mellom Juventus og Atletico Madrid 12.3.2019 (kamp 1), og 1. omgangen i VM-kampen mellom Argentina og Kroatia 13.12.2022 (kamp 2). Prosent er i forhold til tallet i kolonnen ”sum” i samme rad. Tabell nr. 1 og figur nr. 1 henger sammen.

	Gode/riktige valg	Nøytrale valg	Dårlige/feil valg	Sum
Sum	397 (37 %)	574 (54 %)	84 (8 %)	1055
Kamp 1	177 (33 %)	309 (59 %)	42 (8 %)	528
Kamp 2	220 (42 %)	265 (50 %)	42 (8 %)	527
	Dårlig/upresis teknisk utførelse ved gode valg	Dårlig/upresis teknisk ved utførelse nøytrale valg	Dårlig/upresis teknisk utførelse ved dårlige valg	
Sum	87	31	13	131
Kamp 1	42	21	8	71
Kamp 2	45	10	5	60

Figur nr. 1: Prosentvis andel av gode/riktige valg, nøytrale valg og dårlige/feil valg i 1.omgang i kampene mellom Juventus og Atletico Madrid 12.3.2019, og Argentina og Kroatia 13.12.2022. Figuren bygger på tallene i tabell nr. 1.

Resultatene presentert i tabellen og figuren ovenfor indikerer at fotballspillere på høyeste ferdighetsnivå oftest gjør det som kan kategoriseres som nøytrale (enkle/trygge) valg med ball. Spillerne gjennomførte nøytrale valg mer enn halvparten (54 %) av alle gangene de foretok valg med ball. Videre gjorde spillere nesten fire ganger så mange gode/riktige valg som dårlige/feil valg. Spillerne gjennomførte dårlige/feil valg med ball 84 (8 %) ganger i de to omgangene. Det

var også relativt sett færreste dårlig/upresis teknisk utførelse ved nøytrale valg. Ved gode/ riktige valg hadde spillerne dårlig/upresis utførelse i 22 % av situasjonene, mot 5,4 % ved nøytrale valg og 15,5 % ved dårlige/feil valg. Dette kan indikere at nøytrale valg er enklere å utføre, og at det henger sammen med det jeg kaller ”å spille enkel fotball”.

Flere av de samme tendensene kom fram i analysen av en kamp for kretslag G16 år fra 2016. Fordelingen mellom gode/riktige, nøytrale og dårlige/feil valg med ball var relativt likt med kampene i tabell nr. 1. Imidlertid hadde spillerne på disse to kretslagene både flere og en større andel dårlige/feil valg med ball. I kretslagskampen var 12 % av alle valg med ball dårlige/feil valg. I tillegg var det flere langpasninger og flere balltap i kretslagskampen. Følgelig opplevdes kretslagskampen litt mer kaotisk, og den var også vanskeligere å analysere. Uansett indikerer funnene at seniorspillere gjør bedre valg med ball enn aldersbestemte spillere.

Det er interessant å se at det var en større andel gode/riktige valg med ball i kampen mellom Argentina og Kroatia i VM enn i kampen mellom Juventus og Atletico Madrid i Champions League. I VM-kampen gjorde spillerne gode/riktige valg i 42 % av involveringene med ball mot 33 % i Champions League kampen. Dette kan skyldes tilfeldigheter, ulikheter i analysen, motspill og kampens klima. Samtidig kan vi ikke utelukke at det skyldtes interne faktorer som strategi, forberedelser, trenerens fotballfilosofi og pedagogikk, og kvaliteten på enkeltspillere. Sistnevnte omfatter både valg med ball for ballfører/førsteangriper (1A), men også valg uten ball offensivt for alle medspillere som til en hver tid ikke har ballen. Sammenligner vi lagene i VM-kampen kom det fram at Kroatia hadde flere gode/riktige valg med ball, men en lavere andel gode/riktige valg (38 % versus 47 %) enn Argentina. I henhold til dårlige/feil valg med ball hadde Kroatia både et lavere antall og en lavere andel (5 % versus 12 %) enn Argentina.

Til slutt er det verd å merke seg at det blir foretatt mange valg med ball i en fotballkamp. Basert på resultatene her blir det foretatt over 500 valg med ball per lag i løpet av en kamp. Det utgjør dog ikke mer enn ca 45 valg per spiller, noe som er i tråd med antall ballinvolveringer spillere har i en kamp (Olsen et al. 1994). Imidlertid foretar spillere som regel to eller flere valg med ball i samme involvering. Følgelig er det totale antall valg med ball for spillere på internasjonalt toppnivå høyere enn 45. I alle disse situasjonene er det 1-10 medspillere som foretar valg uten ball offensivt, og 1-11 motspillere som foretar valg uten ball defensivt. Av den grunn forstår vi at fotball er en kompleks idrett hvor spillerne foretar valg hele tiden. God spilleforståelse og individuelle taktiske ferdigheter synes dermed avgjørende, og bør øves/trenes mye på.

4.2 Analyse av konkrete ferdigheter relatert til både valg med ball og teknisk utførelse

Tabell nr. 2: Analyse av konkrete ferdigheter relatert til valg med ball og/eller teknisk utførelse i hele Champions League kampen mellom Juventus og Atletico Madrid 12.3.2019. Der det ikke står noe tall betyr at det ikke er relevant.

Type ferdighet	Godt/riktig valg	Nøytralt valg	Dårlig/feil valg	Dårlig/upresis teknisk utførelse
#7: Argentinsk medtak	23	-	18	2
#20: Bremsespasing	-	-	-	5
#30, 37 og #38: Å utfordre med fart, spille pasning eller slå innlegg	50	17	18	19
#31: Å bruke få berøringer, og valget mellom 1-2-3 berøringer	-	-	20	-
#40: Å ta pådrag	22	6	1	1
#42: Når flikke/stusse, holde på ball, vende opp eller spille i støtte	38	17	5	11
#43: Når avklare versus å få kontroll på ballen	52	92	12	18
#60: Unngå å spille medspiller i en vanskelig situasjon	-	-	5	0
Sum for alle ferdighetene	185	132	79	56

Resultatene fra tabell nr. 2 synes å vise at spillerne foretok flere gode/riktige valg enn dårlige/feil valg (185 versus 79). Husk at det er vanskelig å sammenligne tabell nr. 1 og 2. Som forklart i kapittel 2.0 skyldes dette at gode/riktige valg for en konkret ferdighet kan registreres som et nøytralt valg eller et dårlig/feil valg i den overordnede analysen. Motsatt kan at et nøytralt valg i den overordnede/generelle analysen registreres som et dårlig/feil valg for en konkret ferdighet.

Ikke alle konkrete ferdigheter i tabell nr. 3 ble analysert i henhold til de tre klassifiseringene av valg med ball (godt/riktig, nøytralt og dårlig/feil valg) og teknisk utførelse. "Bremsespasing", det vil si en pasning som kommer bak andreangriper (2A) eller medfører at 2A må redusere farten, ble kun registrert som dårlig/upresis teknisk utførelse. Det er mulig å argumentere for at en "bremsespasing" skyldes dårlig/feil valg, men det oppleves mest hensiktsmessig å registrere denne ferdigheten som teknisk utførelse. Å bruke for mange berøringer eller feil antall berøringer ble kun registrert som dårlig/feil valg. De fleste av de nøytrale valgene i tabell og figur nr. 1 er pasning med få berøringer. Følgelig gir det etter mitt syn bedre informasjon å fokusere på de gangene spillerne brukte for mange eller feil antall berøringer. Stort sett vil det si

at spillerne brukte for mange berøringer. Tilsvarende ble ferdigheten ”å unngå å spille medspiller inn i en vanskelig situasjon” også kun registrert som et dårlig/feil valg med ball.

Totalt gjorde spillerne dårlige/feil valg 30 ganger i denne Champions League kampen for ferdighetene #20, #31 og #60. Klart flest skyldtes at de brukte for mange berøringer (20 ganger), mens både antall ”bremsepassing” og ”å unngå å spille en medspiller inn i en vanskelig situasjon” skjedde 5 ganger. Til sammenligning benyttet spillerne i 1/4-finalen mellom England og Frankrike i VM 2022 for mange berøringer 58 ganger i 1.omgang. I denne kampen hadde England dobbelt så mange slike ballinvolveringer enn Frankrike. En plausibel forklaring på dette er at England ofte ble stående å trille ball i bakre ledd med stopptouch og mange berøringer.

”Argentinsk medtak” ble registrert som enten et godt/riktig eller dårlig/feil valg. Enten forsøkte spillerne å bruke denne ferdigheten i ”riktig” spillsituasjon, og da var det et godt/riktig valg, eller så forsøkte de ikke. I denne analysen var det godt/riktig valg å bruke denne ferdigheten 23 av 41 (56 %) ganger. Kun to ganger ble ferdigheten utført med dårlig/upresis teknisk utførelse. Dårlig/feil valg vil si at spillerne burde tatt et slikt medtak i en gitt spillsituasjon, men gjorde det ikke.

Jeg analyserte totalt 301 situasjoner om valget mellom; **a)** å utfordre, spille pasning eller slå innlegg; **b)** å flikke/stusse, holde på ball, vende opp eller spille i støtte; og **c)** å avklare eller å få kontroll på ballen. I 140 (47 %) av situasjonene var dette godt/riktig valg, versus 126 (42 %) nøytrale valg og 35 (11 %) dårlig/feil valg. Basert på disse resultatene kan det se ut til at spillerne i denne kampen sjeldent gjorde dårlige/feil valg i disse situasjonene, men det er også mulig å argumentere for at det er klare rom for forbedring. Spesielt om vi tar i betraktning at spillerne fullførte valgene med dårlig/upresis teknisk utførelse 48 (16 %) ganger. I henhold til avklaring opplevde jeg få tilfeller hvor en spiller forsøkte å kontrollere ballen når de burde avklare. Ved dårlige valg var det som regel at spillerne valgte å avklare ballen med påfølgende balltap, framfor å forsøke å få kontroll på den. Fra et risikoperspektiv synes det bedre å avklare litt for ofte enn forsøkte å få kontroll på ballen under press, og risikere balltap og mål mot.

Fra tabellen ser vi at spillerne i denne kampen hadde 29 tilfeller av pådrag. Å benytte pådrag er et virkemiddel for å skape og utnytte 2 mot 1 situasjoner. I 22 (76 %) av disse situasjonene var dette et godt/riktig valg, mot 6 nøytrale og ett feil/dårlig valg. Kun en gang ble pådraget utført med dårlig teknikk. Det å benytte pådrag synes med andre ord stort sett å være et godt/riktig valg. I forlengelsen av dette blir det interessant å undersøke hvor ofte spillere og lag kunne

benyttet pådrag for å skape en bedre spillsituasjon. Dette har jeg planlagt å gjøre i nær framtid. Inntil da analyserte jeg Norge – Tyskland i EM-kvalifiseringen i håndball for menn 12.3.2023. Spillerne brukte litt over 7 minutter på å oppnå 30 pådrag, så muligens har fotball noe å lære her.

Ut over dette undersøkte jeg en ferdighet som jeg opplever at mange barn og ungdom i Norge behersker dårlig. Det vil si å vende riktig vei og med riktig fot i en individuell vending under hardt press fra en førsteforsvarer (1F). På lik linje med de fleste handlinger og ferdigheter i en fotballkamp oppsto dette relativt sjeldent. I 1/8-finalen mellom Nederland og USA i VM 2022 skjedde dette kun 18 ganger. I alle disse situasjonene vendte førsteangriper/ballfører (1A) riktig vei og med riktig fot. Til sammenligning vendte spillere på en akademitrening for G11 år i en breddeklubb feil vei og/eller med feil fot i ca 50 % av tilfellene under en tilfeldig valgt trening. Følgelig er dette en ferdighet jeg anbefaler å prioritere i spillerutviklingsarbeidet.

Det er vanskelig å anslå hvor mange flere mål lag kan score ved at spillerne lærer seg bedre valg med ball, både generelt og for de konkrete ferdighetene i tabell to. I løpet av en sesong vil dette mest sannsynlig utgjøre en del mål og poeng. I tillegg vil det redusere antall mål mot. Effekten blir enda større dersom spillerne lærer alle de ca 40 konkrete ferdigheter relatert til valg med ball som jeg har oppsummert i Carlsen (2020). På toppnivå bør målet/kravet være nesten alltid godt/riktig valg med ball eller nesten aldri feil/dårlig valg med ball. I aldersbestemt fotball bør man tillate seg flere dårlige/feil valg for at spillerne skal få øvd nok på selve valget. Begrenser vi for eksempel valget til alltid å avklare ballen, så vil de ikke få nok øving på selve valget.

4.3 Analyse av flere konkrete ferdigheter relatert til valg med ball

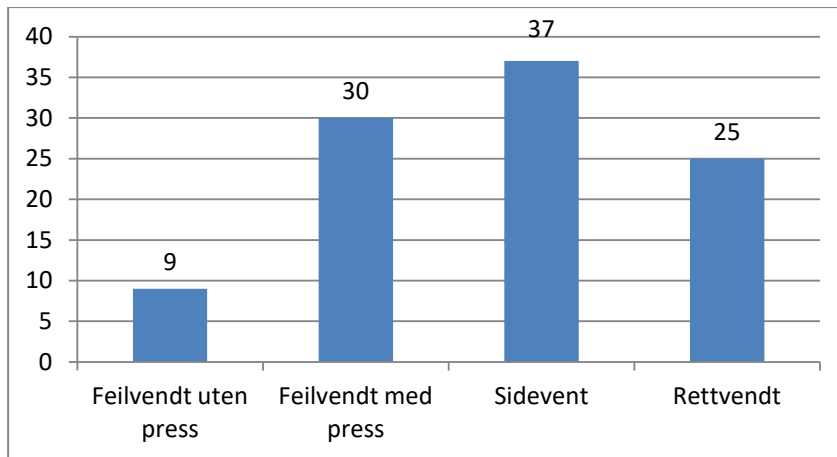
Tabell nr. 3: Oppsummering av tre ferdigheter knyttet til valg med ball. Analysen består av antall ganger valget oppsto, og andel med suksess og ikke-suksess. Analyserte kamper er Nederland – USA, Argentina – Australia, Frankrike – Polen og Kroatia – Brasil i VM 2022, samt Elche – Real Madrid 30.12.2020.

Frekvens	Suksess (ball til medspiller)	Ikke-suksess (balltap)
229 (100 %)	139 (61 %)	90 (39 %)

Alle disse ferdighetene henger sammen med teknisk utførelse, og det er av og til vanskelig å skille mellom valg og teknisk utførelse. Dette er i tråd med sentral teori og tidligere undersøkelser om dette temaet (Bergo et al. 2002, Carlsen 2016 & 2017b). Uansett er det konkrete ferdigheter som spillere blir utfordret på i kamp. I så måte indikerer resultatene at

spillerne lykkes flere ganger enn de mislykkes, men at det fortsatt er stor margin for forbedring. I nesten 4 av 10 av disse situasjonene resulterte de individuelle handlingene i balltap.

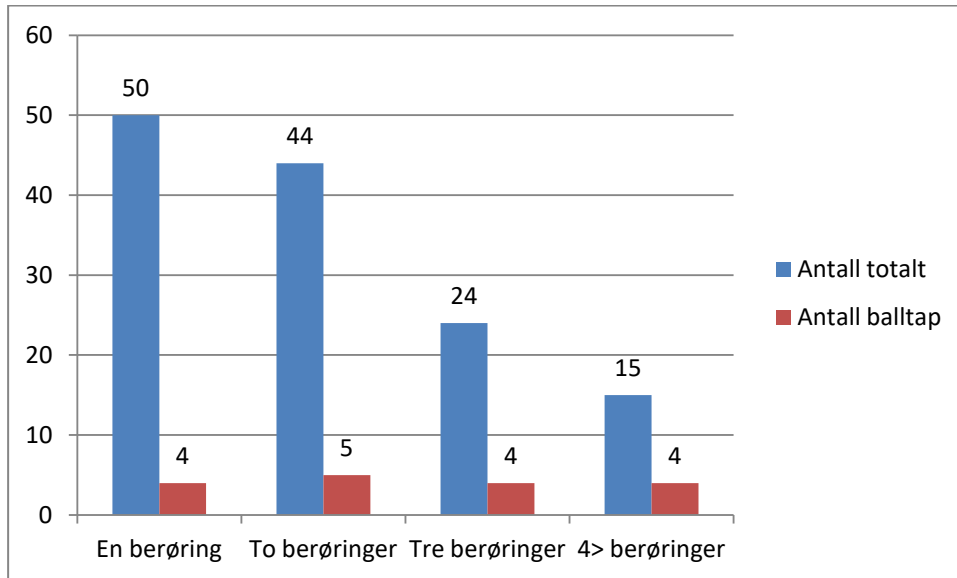
Tabell nr. 4: Antall ganger ballfører/førsteangriper (1A) spilte ballen opp på/pasning til feilvendt, sidevendt og rettvendt andreangriper (2A) i hele kampen mellom Juventus og Fiorentina i Serie A 22.12.2020.

Ballfører/førsteangriper (1A) spilte opp ca like mange ganger på feilvendt spiller som sidevendt spiller, 39 (30 + 9) og 37 ganger. Oppspill på/pasning til feilvendt medspiller var som regel når andreangriper (2A) var presset. Å spille opp på feilvendt spiller med press innebærer risiko for å miste ballen. At lag allikevel velger å gjøre dette kan bero på at det var få andre muligheter, at de stoler på at medspiller ikke mister ballen, de har innøvde trekk med eller ønsker å bruke feilvendt spiller som oppspillpunkt, og/eller spillestil. Å spille opp på sidevendt spiller avgjøres i stor grad av om 2A sidestiller seg før han/hun mottar ballen. I så måte er det mulig å argumentere for at 2A burde ha sidestilt seg de ni gangene 2A mottok en pasning feilvendt uten press. Samtidig indikerer resultatene at 2A i denne kampen var relativt dyktig til å sidestille seg før ballmottak.

Jeg har lite sammenligningsgrunnlag, men ideelt sett burde flere pasninger vært på rettvendt spiller. Dette fordi at 2A har bedre oversikt over banen og motstanderens mål, og det er lettere å skape farlige gjennombrudd. Å spille opp på rettvendt spiller innebærer også at det må være vinkel på pasningen, med mindre det er et løp etter ball i bakrom. Vinklede pasninger var et viktig prinsipp for trenerlegenden Nils Arne Eggen (Eggen 1999). Litt beroende på trenerens fotballfilosofi mener jeg at et delmål kan være å ha flere pasninger opp på rettvendt enn feilvendt 2A, og maks 1-2 oppspill på feilvendt 2A uten press.

Tabell nr. 5: Antall berøringer ved ballvinning/brudd, og hvor mange balltap lagene hadde umiddelbart etter ballvinning i hele kampen mellom Atletico Madrid og Getafe i La Liga 30.12.2020.

I denne kampen var det totalt 133 situasjoner hvor laget vant ballen i åpent spill, og hvor spilleren som vant ballen ble satt under press umiddelbart eller hadde motspiller som kunne sette press nært seg. I 94 (71 %) av disse situasjonene brukte ballfører/førsteangriper (1A) en eller to berøringer. Dette er en litt høyere andel med en og to berøringer enn i kamper generelt (Carlsen 2009). Totalt var det 19 (14 %) balltapp rett etter de 133 ballvinningene/bruddene. Antallet balltapp var nesten identisk uavhengig av antall berøringer. Følgelig økte prosentandelen balltapp i takt med bruk av flere berøringer. Mer enn ¼ av situasjonene hvor 1A benyttet tre eller flere berøringer ved ballvinning endte med balltapp. Dette kan indikere at spillere bør forsøke å spille ballen videre etter en ballvinning med få berøringer. Imidlertid kan det også indikere at situasjonene hvor 1A benyttet flere berøringer var vanskeligere. Det vil si hardere press, mindre rom og/eller ingen ledige medspillere. I relasjon til dette indikerer tidligere empiri at lagene taper ballen i samme sone som de vant den ca 50 % av gangene (Flå 2007; Larsen 1992). Følgelig er det å unngå å miste ballen umiddelbart etter en ballvinning viktig. I tillegg bør laget klare å spille seg framover på banen slik at et eventuelt balltap¹ kommer nærmere motstanderens mål.

¹ Lag skifter eier mellom 135-180 ganger i løpet av en kamp litt avhengig av hvordan man definerer angrep (Carlsen 2000; Olsen et al. 1994). I VM 2010 endte kun 1 av 10 angrep med avslutning, målsjanse eller mål (TFS 2010). Resten endte med dødball eller balltapp (ibid). Størst andel balltapp skjer i åpent spill (Larsen 1992; Olsen et al. 1994).

5.0 Et forslag på hvordan spillere kan øve/trene på valg med ball

Den beste øvelsen for å øve/trene på valg med ball er spill/kamp. Alle former for spill mot to mål gir god øving på valg. Vanlig spill med keeper er mest spesifikt og det er også den morsomste aktiviteten. Alle lagstørrelser gir øving på valg med ball. I tillegg til vanlig spillform, benytter jeg mye 4 mot 4 (keeper + 3) for lag som spiller 5'er og 7'er, 6 mot 6 (keeper + 5) for ungdomslag, og 8 mot 8 (keeper + 7) for senior lag. Ved 4 mot 4 passer det fint å spille diamant, ved 6 mot 6 kan de stille opp i keeper og terningkast fem, og 8 mot 8 i formasjonene K-3-3-1, K-3-1-3 eller K-2-4-2/K-4-2-2 ut fra valgt system i kamp. I tillegg kan man justere banestørrelsen og/eller legge inn betingelser, for eksempel "ikke spille i støtte" eller "maks tre berøringer". Supplerende øvelser kan være ulike possession øvelser, og 2 mot 1, 2 mot 2 og 3 mot 2 øvelser. Betingelser, endret banestørrelse og "hjelpøvelser" kan være hensiktsmessig for å øke antall ønskede repetisjoner. Imidlertid liker jeg mest mulig standardisert spill med vanlige fotballregler.

Det finnes flere fruktbare pedagogiske tilnærminger. Blant disse prioriterer jeg løpende feedback og selvregulering (se Carlsen 2013), og minst mulig "PlayStation coaching". Selvregulering handler om en persons evne til å være delaktig i sin egen læring og endring, samt å ha kontroll over indre mentale prosesser (Boud 1995; Ormrod 2008; Toering et al. 2009; Toering et al. 2011). I praksis innebærer dette at spillerne øver på konkrete ferdigheter i spill og spillformer. Dette kombineres med løpende feedback fra trener, samt at spillerne evaluerer egne prestasjoner og finner tiltak for forbedring. Selvregulering inneholder fem faser og prosesser (Toering et al. 2009; Toering et al. 2011): **1)** Å sette mål eller standarder, for eksempel alltid å vende riktig vei med riktig fot; **2)** planlegging, for eksempel å tørre å øve og egen påminnelse; **3)** selvobservasjon ("self-monitoring"), det vil si å "huske" antall forsøk og riktig utførelse; **4)** selvevaluering og selvforsterkning, for eksempel "jeg gjorde det som oftest riktig"; og **5)** selvrefleksjon over innsats og fokus for punkt 1-4. Jeg har best erfaring med å øve på to konkrete ferdigheter per trening, og samme ferdighet i to kamper/spillperioder. På neste trening repeterer jeg ferdighetene fra sist trening, og innfører eventuelt to nye. Ut over sesongen må ferdighetene repeteres jevnlig, og spillerne kan av og til velge ferdigheter/arbeidsoppgaver selv.

6.0 Oppsummering

Artikkelen handler om valg med ball. Det vil si hva ballfører/førsteangriper velger å gjøre med ballen. Analysen består av antall gode/riktige, nøytrale og dårlige/feil valg med ball generelt, og valg med ball relatert til 16 konkrete ferdigheter. Resultatene indikerer at spillere på dette ferdighetsnivået stort sett er dyktige på valg med ball. Min opplevelse er derfor at det foreligger

større marginer knyttet til valg uten ball offensivt og defensivt enn for valg med ball. Samtidig synes det å foreligge en relativt stor margin når det gjelder å unngå dårlige/feil valg. Lagene gjorde 42 dårlige/feil valg med ball per omgang. Dessuten bør det være mulig å gjøre flere gode/riktige valg. I denne undersøkelsen foretok spillerne nøytrale valg med ball i 54 % av tilfellene og gode/riktige valg med ball i 38 % av tilfellene. Følgelig var over 90 % av alle valg med ball nøytrale eller gode/riktige. Marginen for de konkrete ferdighetene kommer fram i tabellen under.

Tabell nr. 6: En oppsummering av funnene i denne undersøkelsen. Selv om man skal være varsom med å konkludere kan resultatene gi indikasjoner om hvilke krav som stilles, og hvilken margin det er for ulike konkrete ferdigheter knyttet til valg med ball i internasjonal toppfotball for menn.

Variabel/ferdighet	Antall/andel
Hvor ofte gjøres det dårlig/feil valg med ball?	42 ganger per omgang
Hvor stor andel av valgene var dårlige/feil valg?	8 % for topplag og 12 % for kretslag
Hvor stor margin hadde spillere når vi summerer opp prestasjonen for åtte konkrete ferdigheter relatert til valg med ball?	De kunne gjort bedre valg 79 ganger og hatt bedre teknisk utførelse 56 ganger i løpet av en kamp
For hvilke av de konkrete ferdighetene i analysen ser det ut til å foreligge størst margin?	Argentinsk medtak, balltempo og det å bruke få berøringer, og å spille opp på rettvendt spiller
Hvor ofte brukte spillerne pådrag?	29 ganger i løpet av en kamp
Hvor ofte foretok spillerne en individuell vending med riktig fot og riktig vei?	100 % i løpet av en kamp
Hvor mange ganger spilte lag opp på feilvendt, sidevendt og rettvendt spiller?	Henholdsvis 39, 37 og 25 ganger i løpet av en kamp
Hvor ofte brukte spillerne en og to berøringer i det de vant ballen?	I 71 % av tilfellene

Dette er egentlig den andre artikkelen i triologien om valg i fotball, men jeg skrev denne til slutt. Selv om undersøkelsen baserer seg på en kampanalyse av 12 kamper og over 2400 observasjoner, trenger vi mer forskning og sterkere metodisk design for å kunne konkludere med større sikkerhet. Uansett er det mulig å argumentere for at det foreligger klare marginer hos mannlige spillere på internasjonalt toppnivå når det gjelder å gjøre gode/riktige valg med ball. Følgelig kan spillere på høyt ferdighetsnivå i fotball dra fordeler av å øve mer målrettet på konkrete ferdigheter knyttet til valg med ball. Det gjelder både å gjøre gode/riktige valg oftere, og å redusere feil/dårlig valg. Imidlertid må ikke delmålet/kravet nødvendigvis være 100 %

gode/riktige valg. Mål oppstår også etter det som i utgangspunktet kan oppattes som et dårlig/feil valg. Noen relevante spørsmål i den sammenhengen kan være:

- Hvordan kan vi analysere hva som er gode/riktige, nøytrale og feil/dårlige valg med ball på best mulig måte, og uavhengig av trenerens fotballfilosofi?
- I hvor stor grad har trenere forsøkt å konkretisere valg med ball på en måte som gjør at spillere forstår det og kan øve på det i spill/kamp?
- Hvor mye øver enkeltspillere og lag eksplisitt på valg med ball?
- I hvilken alder bør vi prioritere ulike ferdigheter relatert til valg med ball?
- Hvor avgjørende er godt teknisk repertoar for å gjøre gode valg med ball?
- I hvor stor grad benytter trenere kunnskap om undervisningsprinsipper, læring, læringsteorier og didaktikk når de underviser fotballspillere?

Jeg har ikke svarene, men ved å utfordre oss selv kan vi tilrettelegge for bedre ferdighetsøving på alle nivåer i norsk fotball. I forlengelsen av dette virker det hensiktsmessig å; **1)** finne ut hvilke ferdigheter som er mest avgjørende ved mål for og imot; **2)** undersøke hvor ofte disse ferdighetene oppstår, noe som antyder hvilke marginer som finnes og hvilke krav som stilles; **3)** teste og erfare hvor stor framgang spillere og lag kan ha på kortest mulig tid.

”Jeg hater å miste ballen. Det er nesten sånn at for meg er det verre å miste ballen enn å bomme på en sjanse. Når det skjer, sier jeg til meg selv: ’Ostras’, jeg har vært uansvarlig” (Xavi).

“Football is simple, but the hardest thing to do is play simple football” (Johan Cruyff).

Kilder

Brackenridge, C. & Alderson, J. (1983). *Match analysis*. Coaching Foundation publication

Bergo, A., Johansen, P.A, Larsen, Ø. & Morisbak, A. (2002). *Ferdighetsutvikling i Fotball – handlingsvalg og handling*. Oslo: Akilles

Boud, D. 1995. *Enhancing learning through self assessment*. London: Kogan page

Carlsen, K.H. (2000). *Ballbesittelse og effektivitet: Hvordan er Forholdet mellom Ballbesittelse og Effektivitet i Norges Landskamper 1986-1999?* Fordypningsoppgave, trenerstudiet 2.år. Oslo: Norges idrettshøgskole

Carlsen, K.H. (2009). *Number of balltouches in professional football*. Oslo: FfK

Carlsen, K.H. (2013). *Spillerutvikling og effektiv læring*. Oslo: FfK

Carlsen, K.H. (2016). *Valg og handlinger med ball*. UEFA A-lisensoppgave. Oslo: NFF 2015/2016

Carlsen, K.H. (2017a). *How can we reduce the number of conceded goals in football?* Oslo: FfK

Carlsen, K.H. (2017b). *Valg og handlinger i fotball. Et fagprosjekt av Kristian Holm Carlsen, Stig Mathisen og Egil Olsen høsten 2016*. Oslo: FfK

Carlsen, K.H. (2019). *Et lite fotballfaglig drypp*. Oslo: FfK

Carlsen, K.H. (2020). *Min fotballfilosofi – Kunnskapsboka om fotball som kan gi en klubb eller nasjon en bedre utviklingsprosess*. Oslo: BFS

Carlsen, K.H. (2021a). *Marginer i toppfotball – Artikkel 1: Valg uten ball defensivt*. Oslo: BFS

Carlsen, K.H. (2021b). *Marginer i toppfotball – Artikkel 3: Valg uten ball offensivt*. Oslo: BFS

Carlsen, K.H. (2023). *Hvilke ferdigheter og handlinger er involvert ved scoring? En trendanalyse over 30 år*. Oslo: BFS

Eggen, N.A. (1999). *Godfoten: Samhandling – veien til suksess*. Oslo: Aschehoug

Flå, B-I. (2007). *Overganger i fotball. Hva kjennetegner overgangens syntaks generelt og effektivitetssyntaksen spesielt? – en studie av utvalgte kamper fra VM-2002*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Norges idrettshøgskole

Larsen, Ø. (1992). *Angrep og effektivitet: En teoretisk analyse av angrep og effektivitet, samt en kampanalyseundersøkelse av breakdown-periodens egenart og muligheter i forhold til effektivitet i EM-88*. Hovedfagsoppgave. Oslo: Norges idrettshøgskole

- Larsen, Ø. (1997). *Kurs i bevegelsesanalyse - ballspill, Mf - tr. Studie*. Oslo: Norges idrettshøgskole, upublisert
- Larsen, Ø., Olsen, E. og Semb, N.J. (1996). *Kamp- og spilleranalyse – En innføring*. Oslo: Norges idrettshøgskole, upublisert
- Olsen, E. (2001). Gjennombruddshissighet. *FOTBALLtreneren*, nr. 3 – 2001, s. 14-16
- Olsen, E. (2011). *Spill effektiv fotball. Drillos fotballfilosofi*. Oslo: Kagge Forlag AS
- Olsen, E. & Larsen, Ø. (1997). Use of Match Analysis by Coaches. In: *Science and Football III*, (eds. T. Reilly, J. Bangsbo & M. Hughes). London: E & FN Spon, 209-220
- Olsen, E., Semb, N. & Larsen, Ø. (1994). *Effektiv fotball*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Ormrod, J.E. (2008). *Human Learning*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Merrill Prentice Hall (5th ed.)
- Rosu, E. (2018). Mer magi fra Hagi. *Josimar*, 3 – 2018, s. 16-29
- TFS (2010a). Norsk Toppfotballsenter. *VM-rapporten 2010*. Oslo: Norges idrettshøgskole
- Toering, T.T., Elferink-Gemser, M.T., Jordet, G., Jorna, C., Pepping, G.-J. & Visscher, C. (2011). Self-regulation of Practice Behavior Among Elite Youth Soccer Players: An Exploratory Observation Study. *Journal of Applied Sport Psychology*, 23, 110-128
- Toering, T.T., Elferink-Gemser, M.T., Jordet, G. & Visscher, C. (2009). Self-regulation and performance level of elite and non-elite youth soccer players. *Journal of Sports Science*, 27, 1509-1517